

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.16, november 2020

Indledningen er redigeret af Holger Berg og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved dr.phil. Jes Fabricius Møller

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2021

Indledning til

Sang ved Skamlings-Festen den 4de Juli 1844 og Skov-Hornets Klang mellem Skamlings- Bankerne

ved Kirsten Vad

Indhold

- 1 Anledning
 - 1.1 Grundtvig på Skamlingsbanken
- 2 Skov-Hornets Klang mellem Skamlings-Bankerne
 - 2.1 Talen på Skamlingsbanken
 - 2.2 Sprogstriden i den slesvigske stænderforsamling
 - 2.3 Højskoledrømmen
 - 2.4 Sagnet om Folke
 - 2.5 Guld-, sølv- og skovhorn
- 3 Modtagelsen af talen og flyveskriftet
 - 3.1 Hovedstadens oppositionspresse
 - 3.2 Dronning Caroline Amalie
 - 3.3 De slesvigske aviser og stænderforsamlingen
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning

Den 4. juli 1844 blev en folkefest afholdt på højdedraget Skamlingsbanken sydøst for Kolding i hertugdømmet Slesvig. Festen var datidens højdepunkt i den dansk-nationale vækkelse og en manifestation i et politisk drama med mange aktører.

Det komplicerede hændelsesforløb er beskrevet detaljeret hos bl.a. Hansen 2005 og Lauridsen 1918, og i denne indledning sammenfattes de aktører og hændelser, der var af betydning for Grundtvigs bidrag.

Det var anden gang, at man mødtes til en fest på Skamlingsbanken: Den første fest var blevet afholdt året før, den 18. maj 1843, og markerede treåret for Sprogreskriptet af 14. maj 1840. Den blev udstedt af Christian 8. og skulle styrke det danske sprog ved at gøre dansk til rets-, regerings- og administrationssprog i stedet for tysk i de områder af hertugdømmet Slesvig, hvor dansk var kirke- og skolesprog. Sprogreskriptet standsede dog ikke de nationale stridigheder i hertugdømmet. I november 1842 blev de meget tydelige, da Peter Hiort Lorenzen, som var deputeret for Sønderborg, insisterede på at tale dansk i den ellers tysksprogede slesvigske stænderforsamling og krævede, at de danske talere blev ført til protokol på dansk (se indledningen til Grundtvigs [Nyaars-Ønske i Danske Samfund](#) fra 1843).

For at afhjælpe situationen havde Christian 8. udsendt et reskript den 2. december 1842, som specificerede de dansktalende deputeredes rettigheder i stænderforsamlingen (Jensen 1934, s. 351). Christian 8. førte en omskiftelig sprogpolitik og indskrænkede to år efter retten til at tale dansk i stænderforsamlingerne til kun at gælde de stænderdeputerede, som ikke talte tysk. Det såkaldte sprogpattent var dateret 29. marts, men blev først bekendtgjort den 10. maj 1844 (Fabricius 1923, s. 297 f.; Petersen 1943, s. 72 f.).

Modreaktionen kom prompte og var yderligtgående. Drivkraften var Peter Hiort Lorenzen og Den slesvigske Forening, en sammenslutning af 500 dansksindede nordslesvigere, som primært var gårdejere (Hansen 1990, s. 361-363; Lauridsen 1918, s. 33-47). Bestyrelsen udarbejdede, hvad der beskrives som Danmarks "første moderne Agitations-Manifest" (Lauridsen 1918, s. 131). Den fængende sammenfatning af danskhedens trængsler blev skjult under en uskyldig titel, og det lykkedes i første omgang at undgå censuren og få Protokolekstraktet af 12. juni 1844 trykt i alle kongerigets større byer. Myndighederne svarede igen med beslaglæggelse og sagsanlæg mod hovedredaktørerne (Hede 1882, s. 78; Lauridsen 1918, s. 139). Mediestuntet bragte manifestet på alles læber. Den 3. juli blev Den slesvigske Forening kendt ulovlig og opløst. Derpå fulgte officielle anklager for majestætsfornærmelse og højforræderi samt politiforhør.

I protokolekstraktet opfordrede Den slesvigske Forening alle danske til at møde op til festen på Skamlingsbanken den 4. juli, for den kunne vel blive den sidste: "I Aar kan man ved Skamlingsfesten endnu maaske tale Dansk; Gud aleene véd, om det kan ske ad Aare" (Hede 1882, s. 77). Opfordringen blev fulgt af mindst 9.000 deltagere. Mens bønder fra især Slesvig, men også Jylland og Fyn udgjorde hoveddelen af deltagerne, kom talerne især fra København: Ud over Grundtvig talte de førende unge nationalliberale Orla Lehmann og Carl Ploug samt den jævndrende M.A. Goldschmidt, der også var kendt for sin vilje til at tale kongemagten imod. Hovedorganisatoren Peter Hiort Lorenzen havde valgt en republikansk mindededag, USA's frihedserklæring 4. juli, som dato og lod sig først aftenen før overtale til at afdæmpe og afkorte sin tale (Lauridsen 1918, s. 142). Den anden slesvigske

hovedtaler, Laurids Skau, holdt en tale, der af mange deltagere vurderedes som festens bedste (Lauridsen 1918, s. 144; Petersen 1943, s. 85).

Den slesvigske Forenings alliance med hovedstadens nationale og liberale kredse kunne Skau allerede den 5. november 1843 ved en politisk fest i København betegne som et veletableret "Fostbroderskab" (*Fædrelandet*, 6. november 1843, s. 11288; Lauridsen 1918, s. 74). Grundtvig havde også dengang deltaget som taler, og han afsluttede talen på Skamlingsbanken med at bekræfte dette "*Danske Fostbroder-Lag, det ældste og ærværdigste, det troeste og det livsaligste Fostbroder-Lag under Solen!*" (Grundtvig 1844b, s. 26; *Bibliografien*, bind 2, s. 224 f.).

1.1 Grundtvig på Skamlingsbanken

Grundtvig var en af de sidste talere, der blev hvervet. Den 28. juni inviterede Orla Lehmann ham til at gæste Det skandinaviske Selskab ved deres tur til Skamlingsbanken. Selskabet ønskede at vise Grundtvig, "hvor levende de Danske paaskjønne, hvad De er for den Sag, i hvis Navn dette Stevnemøde finder sted" (*Breve* 2 1926, s. 401). Grundtvig havde allerede et ønske om at slå følge med selskabet, så dagen efter takkede han ja til invitationen (*Breve* 2 1926, s. 401).

Grundtvig talte eftersigende i fem kvarter på Skamlingsbanken (jf. *Kjøbenhavnsposten* 1844, sp. 1). Ni dage efter udgav han talen i flyveskriftet *Skov-Hornets Klang mellem Skamlings-Bankerne*.

2 Skov-Hornets Klang mellem Skamlings-Bankerne

Flyveskriftet indeholder en afkortet udgave af talen med et forord samt et digt, der var blevet skrevet og læst højt for de rejsende på deres rejse tilbage til København. Endelig findes sangen med førstelinjen "Slesvig! Anglers Jarle-Sæde!", som var blevet delt ud og afsunget ved Skamlingsbanken.

Skriftets forord beskriver den begejstring, Grundtvig oplevede ved at deltage i festen på Skamlingsbanken. Han kaldte det et dansk "Folke-Møde, med *Munden* til Tjeneste", og han håbede, at stænderforsamlingen i hertugdømmet og i resten af kongeriget ville tage ved lære af denne forsamling (s. 8). Grundtvig havde længe kæmpet for at give det danske modersmål en mere fremtrædende plads i samfundet. På Skamlingsbanken oplevede han en "*Fødsels-Stund* og *Fødsels-Dag*" for danskheden, og gennem bondesønnen Laurids Skaus tale fandt han et bevis på, at danskerne kunne opnå langt mere dannelse på modersmålet end på latin og græsk (s. 9 f.).

På sin rejse hjem fra Skamlingsbanken sammen med deltagerne fra Det skandinaviske Selskab fik Grundtvig en ny tro på ungdommen og danskhedens fremtid, da han mærkede, at der hos de yngre medpassagerer fandtes medbejlere til at videreføre Danmarks gamle arv (s. 13). Inspirationen fra og glæden ved de unge mennesker fik desuden Grundtvig til at skrive digtet "Rune-Bladet med 'Christian den Ottende' og Det Unge Danmark" under overfarten, som han læste op for sine medpassagerer, da dampskibet var ud for Tårnbæk. Maleren P.C. Skovgaard, som var ombord på

dampskibet, tegnede en skitse af Grundtvig, der læser op, hvilken bl.a. kan ses i Lundgreen-Nielsen 1992, s. 83. Digtets skildring af gnisterne fra “*Skamlings-Høiens Bavn*” (strofe 9, vers 6) knytter an til bålet ved festens afslutning. De mytologiske referencer i strofe 8 til 12 er til dels ret gådefulde. Det kan være en bevidst videreførelse af den angelsaksiske tradition for digteriske gåder, og “Rune-Bladet” i titlen hentyder da til en lignende digterisk gåde om en runestav (Bradley 2004).

Læs mere

Forordet rummer desuden to uddrag fra et digt, som Grundtvig først udgav fire år senere (Grundtvig 1848; Grundtvig 1883, bind 6, s. 524).

2.1 Talen på Skamlingsbanken

Den danske folkestemme, folkeånd og den danske sag var et af Grundtvigs yndlingssemner samt omdrejningspunktet for hans tale. Han talte til de dansksindede i hertugdømmet Slesvig og fremhævede området historiske betydning. Det var her, at den første kirke i Danmark blev oprettet, og ifølge *Den danske rimkrønike* blev det danske kongerige også grundlagt her af sagnkongen Dan (s. 21 f.).

2.2 Sprogstriden i den slesvigske stænderforsamling

Befolkningen i grænselandet havde i to årtusinder stået “paa Vagt for det velsignede *Fædreland*” ved Dannevirke (s. 15 f.). De forsvarede nu retten til at tale dansk, og gennem allusioner til mytologiske figurer og sagnhistorier beskrev Grundtvig den politiske situation i den slesvigske stænderforsamling. Grundtvig nævnte ingen navne, men et sympatisk referat hæftede sig ved “den lynsnare Forstaaelse og lydelige Resonans, enhver selv den mindste Antydning fandt hos den talrige Mængde” (*Fædrelandet*, 6. juli 1844, sp. 12985).

“Nord-Slesvigs Talemand” er Peter Hiort Lorenzen (s. 17 f.). Hans strid med de tysktalende i stænderforsamlingen fortælles gennem Uffe hin Spages kamp mod to saksere på en ø i Ejderen (s. 19), et tema som Grundtvig slog an året forinden (Grundtvig 1843, s. 4). Hiort Lorenzens to tyske modstandere hentyder sandsynligvis til Wilhelm Beseler og Jacob Guido Theodor Gülich, som krævede et forbud mod, at Hiort Lorenzen talte dansk ved stænderforsamlingerne (Jensen 1934, s. 342).

Beseler og Gülich var en del af den slesvig-holstenske bevægelse, som ville styrke Slesvigs bånd til Holsten, ikke til Danmark (Jensen 1934, s. 329 f.). Under den slesvigske stænderforsamlings forhandlinger i 1842 havde Gülich fremsat et forslag om, at hertugdømmernes skibe ikke skulle sejle under det danske flag Dannebrog, men derimod et slesvig-holstensk flag, og at mærket, der tilkendegav, at skibene var “dansk Ejendom” i stedet skulle angive, at de var slesvig-holstensk ejendom (Jensen 1934, s. 335 og 338). Da forslaget blev behandlet anden gang den 11. november, havde Gülich afsluttende råbt “Bort med det Trældommens Stempel (fort mit dem Stempel der Knechtschaft)” (Jensen 1934, s. 338). Det var ved afslutningen af dette mødes forhandlinger, at Hiort Lorenzen – med tilskyndelse fra Christian Flor – tog ordet og

talte dansk i stænderforsamlingen (Jensen 1934, s. 338 og 340 f.; Begtrup 1910-1911, s. 257).

Tyskeren, “som truede med Gienfærdet af Keiser *Rødskiæg*”, på side 17 er også Jacob Guido Theodor Gülich, og talsmanden, som svarede igen med, at Holger Danske endnu er klar til at forsvare Slesvig, er Nis Lorenzen (Grundtvig 1844b, s. 17). Her hentyder Grundtvig igen til en situation i den slesvigske stænderforsamling. Den 23. og 25. november 1842 havde Nis Lorenzen talt dansk i stænderforsamlingen, og ved mødet den 26. november havde han protesteret over, at han ikke blev taget til referat, når han talte dansk. Det blev sat til afstemning, om danske forslag og taler fremsat af Nis Lorenzen kunne føres til protokol. Forslaget blev vedtaget, og Lorensens danske udtalelser skulle refereres – dog i tysk oversættelse (Jensen 1934, s. 352 f.). I den forbindelse havde Gülich og Lorenzen truet hinanden med den tyske og danske folkebevægelse – Gülich ved at advare danskerne mod at vække Frederik 1. Barbarossa, hvortil Lorenzen havde svaret, at Holger Danske jo kunne vågne med det samme (Lauridsen 1918, s. 3; Begtrup 1910-1911, s. 264). De parallelle sagn om Holger Danske og Frederik 1. Barbarossa som rigets redningsmænd var siden 1815 blevet populære i danske og tyske kredse, og Grundtvig skrev i 1840'erne ofte om Holger Danske (Lundgreen-Nielsen 2012, s. 238). Lorensens trussel så Grundtvig som et varsel, der nu gik i opfyldelse: “som sagt, saa gjort, [...] *Holger Danske* var nu *staaet* op fra de Døde, og kæmpede med Løve-Mod for *Moders-Maalet*” (Grundtvig 1844b, s. 17).

Læs mere

Grundtvig digtede også om denne situation i “Rune-Bladet”, strofe 14, hvor Frederik 1. Barbarossa udfordres til en dyst (Grundtvig 1844b, s. 6).

2.3 Højskoledrømmen

Grundtvig havde siden 1831 i flere skrifter talt for at oprette en ny type uddannelsessted – en højskole for folkelig dannelse på det danske modersmål (se indledningen til [Politiske Betragtninger med Blik paa Danmark og Holsteen 1831](#) og [Det Danske Fjir-Kløver 1836](#)). Denne læreanstalt skulle oplyse eleverne om “*Folke-Naturen, Stats-Forfatningen og Fæderne-Landet i alle Henseender*” (Grundtvig 1836, s. 57). Den nye institution var særlig nødvendig efter stænderforsamlingernes oprettelse. I sin tale på Skamlingsbanken kaldte han den nationale kamp i den slesvigske stænderforsamling for “*Tungernes Trætte*” – og en strid, som skulle afgøres af “*Tungerne selv i Folke-Munde*” og ikke med “Næver eller Negle” (Grundtvig 1844b, s. 19). For at de stænderdeputerede kunne blive forberedt til denne strid, var oprettelsen en dansk folkelig højskole nødvendig, da “Nordens Aand” og modersmålet ville herske her (Grundtvig 1844b, s. 20).

Christian Flor var en af de første danskere, der satte sig for at føre ideen ud i livet. Fra august 1843 samarbejdede han med Den slesvigske Forening om oprettelsen af en højskole. Skolen skulle være konkurrent til en lignende i Rendsborg, som fra

tysktalende side blev grundlagt i 1842 (Fabricius 1923, s. 293; Møller 2015, s. 111). Det danske tiltag blev dog modtaget med skepsis hos foreningens københavnske samarbejdspartnere i Den Slesvigske Hjælpeforening. Foreningens komité var kendt som Syvstjernen og blev ledet af Grundtvigs gamle modstander H.N. Clausen. Københavnerne foretrak en latinskole og et lærerseminarium. Grundtvig havde derfor grund til på Skamlingsbanken at gentage behovet for en jævn, dansk dannelse. Københavnerne lod sig imidlertid overtale til at støtte foretagendet, og en gård blev købt i Rødding. Midt i den retslige strid om Den slesvigske Forening fik foreningen den 14. juni 1844 tilladelse af Christian 8. til oprettelsen. Højskolen i Rødding åbnede den 7. november 1844, med Christian Flor som formand (Lyby 1999, s. 72-77).

Det var for Grundtvig en glædelig nyhed, at Slesvig igen kom til at skrive historie, nemlig skolehistorie (s. 22). Oprettelsen af en folkelig højskole havde i mange år været Grundtvigs sødeste drøm og bitreste savn. Han kunne dog ikke lade være med at ærgre sig over, at den første danske højskole ikke blev dannet ved Sorø Akademi, sådan som han ellers havde arbejdet for. Bondehøjskolerne var for Grundtvig at se ikke af samme kaliber som Sorø-planen, og til trods for at forstanderen Johan Wegener inviterede Grundtvig til at besøge den nyoprettede skole, mødte han aldrig op (*Breve 2* 1926, s. 425; Skovmand 1960a, s. 32). Ikke desto mindre opstod der dog en forbindelse mellem dem. I 1850'erne begyndte skolen at betegne sig som grundtvigsk, og Grundtvig kom ind i skolens tillidsmandskreds (Skovmand mfl. 1960b, s. 191; Møller 2015, s. 112).

2.4 Sagnet om Folke

Grundtvig sluttede sin tale med at minde tilhørerne om sagnet om Folke (s. 24-26). I sagnet får det slesvigske sendebud, Folke, advaret kong Vermund mod et kommende angreb fra svensk side. Som tak overrakte Vermund ham sit guldbæger, hvorefter Folke gav et løfte om, ikke at forlade kamppladsen, førend han havde drukket af guldbægeret fyldt med sit eget blod. Folke holdt dette løfte, og Grundtvig opfordrede deltagerne på Skamlingsbanken til at love det samme. Grundtvig havde tillige digtet om Folke, og sangen med førstelinjen "Slesvig! Anglers Jarle-Sæde", som var blevet trykt i et hæfte med titlen *Sang ved Skamlings-Festen den 4de Juli 1844*, blev uddelt og afsunget efter talen.

2.5 Guld-, sølv- og skovhorn

Skovhornet (dvs. valdhorn) i titlen er et af flere horn. De udgør et gennemgående tema, der forbinder myter og sagnhistorien med nutiden. Under Skamlingsfesten i 1843 fik Peter Hiort Lorenzen overrakt et meget omtalt sølvhorn med indskriften "Han vedblev at tale dansk". Hertil knyttes to guldhorn: Folkes drikkebæger og Heimdals Gjallarhorn, der vækker de døde krigere, einherjerne. Grundtvigs flyveskrift har samme vækkelsesfunktion: "Skov-Hornets Klang" skal vække til kamp for det danske sprog.

3 Modtagelsen af talen og flyveskriftet

Grundtvig fremhævede i fortalen selv forskellen mellem det talte ord og den skriftlige

gengivelse, og forskningslitteraturens gennemgang af erindringer viser, at ikke alle tilhørere havde den nævnte “lynsnare Forstaaelse” af Grundtvigs lange tale. Talen faldt ikke i den fjortenårige H.F. Rørdams smag, og han noterede i sin dagbog, at “Grundtvig talte i to Timer om Trolde og Hexe, hvorved han fik Folk til at le, men heller ikke stort andet”. Senere beskrev han, at han opfattede Grundtvigs trykte tale meget forskellig fra, hvad han mundtligt havde sagt (Rørdam 1892, s. 14, anm.). En anden tilhører beskrev årtier efter oplevelsen Grundtvigs tale som sit livs højdepunkt (Petersen 1943, s. 103. Se desuden Christensen 1923, s. 31-37 og Fabricius & Lomholt-Thomsen 1946, s. 326 f.)

3.1 Hovedstadens oppositionspresse

I de dansksprogede avisers referater afspejles de forskellige politiske lejre. *Fædrelandet* hyldede, hvorledes “nordisk Mythologi og nordisk Historie, storartet Lyrik og populair Munterhed, Seiersforvisning og polemisk Skaanselsløshed blandede sig paa den for Grundtvig eiendommelige Maade” (6. juli 1844, sp. 12985). Avisen blev udgivet af en taler ved festen, Carl Ploug. *Kjøbenhavnsposten* var anderledes kritisk stemt. Efter et relativt kort referat af festen den 6. juli, fulgte en ret blandet anmeldelse af flyveskriftet i søndagsudgaven, *Forposten*. Højskoletanken kaldes sarkastisk Grundtvigs “gode Yndlingsidee”. Grundtvigs patos kaldes komisk, da han anvender en overflod af “buldrende oldnordiske Ord [...] som neppe er eller nogensinde har været Dansk”, og som derfor ikke vil være anvendeligt i kampen mod det tyske (*Forposten*, 14. juli 1844, s. 106). Hvis menigmand skal forstå Grundtvigs taler og sange, må han derfor forsyne dem med forklaringer. For at illustrere det ufrivilligt komiske i Grundtvigs patos genoptrykkes de sidste seks strofer af “Rune-Bladet med ‘Christian den Ottende’ og Det Unge Danmark”.

Disse to modpoler afspejler den stigende splittelse i den liberale opposition. Plougs *Fædrelandet* var fortalere for den nationalliberale fløj, men *Kjøbenhavnspostens* udgiver J.P. Grüne gik i en radikal demokratisk retning og holdt fast i den oprindelige solidaritet med Europas øvrige liberale bevægelser, inklusive den tyske.

Åbenmundede referater af festens yderligtgående kritik indebar risikoen for beslaglæggelse og sagsanlæg. Dette var ingen hindring for Selskabet til Trykkefrihedens rette Brug (oprettet i 1835), men snarere en god grund til at udgive udførlige referater af alle talerne i selskabets avis *Dansk Folkeblad* (*Dansk Folkeblad* 1844a). Disse udkom efterfølgende i bogform med titlen *Den danske Folkefest paa Skamlingsbanken den 4de Juli 1844*.

Flyveskriftet blev desuden anmeldt i *Ny Portefeuille*, som var det seneste i rækken af flere litteraturtidsskrifter, der blev udgivet af Georg Carstensen. Mange af tidsskriftets anmeldelser blev skrevet af P.L. Møller, som var Grundtvig sympatisk stemt (se [indledningen til Krønike-Riim til Levende Skolebrug](#)). Anmeldelsen er mere æstetisk end politisk præget. Grundtvigs tale over sine yndlingsemner – modersmålet og højskolen – frembringer “de skønneste Tanker og varmeste Udtryk” (*Ny Portefeuille*, 21. juli 1844, sp. 71). Hans sprog findes dog ikke folkeligt nok, og Grundtvig forudsætter en vis indsigt i nordisk mytologi hos sine tilhørere, som disse ofte ikke evner (sp. 70). Anmeldelsen giver sluttelig et uddrag af Grundtvigs ord om

modersmålet fra flyveskriftets side 18 f.

3.2 Dronning Caroline Amalie

Dronning Caroline Amalie var en af Grundtvigs trofaste støtter i mange sager, men af flere grunde var dronningen meget utilfreds med, at Grundtvig deltog i festen sammen med de liberale. Dronningens modstand udlægges ikke kun som loyalitet mod sin ægtefælle, kongen; Caroline Amalie var født hertuginde af Augustenborg, og hendes brødre Christian August og Frederik var i 1844 allerede kendt for deres slesvig-holstenske sympatier.

Gennem et brev fra den 9. juli 1844 forsøgte Grundtvig at komme på god fod med hende igen. Selv om dronningen tilsyneladende havde "lidt Skade paa *det* Øre, som vender mod *Slesvig-Holsten*", så ønskede han alligevel at berette om sine oplevelser på Skamlingsbanken og at forsvare det slesvigske folks ret til at anvende det danske sprog (*Breve 2 1926*, s. 402 f.). Grundtvig prøvede at komme i kontakt med dronningen ad flere omgange i juli (jf. *Breve 2 1926*, s. 405-410). I et brev til Peter Rørdam fra den 24. august skrev han: "Fra Dr. har heller ikke jeg hørt et Ord, Skiøndt jeg har skrevet *tre* Breve, saa enten er Hun vred eller meget bedrøvet; men hvilket kan jeg ikke vide, da begge Dele kan synes rimelige, skiøndt kun det Sidste har gyldig Grund" (Rørdam 1892, s. 17). Grundtvig hørte først fra dronningen igen den 26. september (*Breve 2 1926*, s. 419 f.).

At Grundtvig blev taget til nåde igen skyldes ikke kun hans trykte dedikation til dronningen af værket *Brage-Snak*, der udkom den 16. september (Grundtvig 1844c). Forklaringen skal snarere søges i det mellemliggende skift i kongens politik. Kongeparret opholdt sig i august og september i hertugdømmet Slesvig for at gyde olie på de oprørte vande. Her blev kongen opmærksom på faren for slesvig-holstensk separatisme (Lauridsen 1918, s. 157-179).

I 1845 blev der igen holdt fest på Skamlingsbanken. Grundtvig deltog ikke, og dette skyldtes sandsynligvis, at han dårligt kunne risikere nye sammenstød med dronningen, efter han var blevet taget til nåde (Rosendal 1894, s. 280).

3.3 De slesvigske aviser og stænderforsamlingen

Den 10. juli skrev redaktøren af den haderslevske avis *Dannevirke*, P.C. Koch, til Grundtvig og takkede ham for sin "uforglemmelige Nærværelse paa Høiskamling". Han bad desuden om at få talen trykt – eventuelt i hans egen avis eller som flyveskrift – således at den slesvigske bonde fortsat ville kunne blive opmuntret af Grundtvigs ord gennem "det døde Bogstav" (*Breve 2 1926*, s. 404). Talen var sandsynligvis allerede på vej i trykken på dette tidspunkt. *Dannevirke* var underkastet en hård censur fra den slesvig-holstenske embedsstand, og Koch nøjedes med et genoptryk af digtet om "Rune-Bladet" den 14. august (*Dannevirke* 1844; Rosendal 1894, s. 276). For festens organisatorer var Grundtvig den ideologiske bannerfører, og ved festen i 1845 blev han udnævnt til æresmedlem af festkomiteen og medejer af Skamlingsbanken (Petersen 1843, s. 109).

De slesvig-holstenske modstandere af den dansksindede bevægelse var ikke sene til at

fordømme festen på Skamlingsbanken. Den slesvig-holstenske strategi var at bevæge sig fra deres højborge i de tosprogede nordslesvigske købstæder ud til det moderate dansk-talende flertal på landet, for hvem troskab mod landets legitime hersker stod over nationaliteten. Til det formål havde de slesvig-holstenske embedsmænd dannet en Sognefogedforening som et modstykke til Den slesvigske Forening. Af samme grund udkom den hidtil tysksprogede avis *Lyna* i Haderslev fra årsskiftet 1843-1844 i en tosproget udgave (Hansen 2005, s. 264-275). Avisens referater hæftede sig ved, at talerne på Skamlingsbanken blev holdt af "størstendeels fra Kongeriget hidreiste Herrer" i "den mest opæggende Tone". De indrejste uromagere søgte dermed at "udstrøe Tvedragtens Sæd imellem Hertugdømmets fredelige og hidindtil lykkelige Befolkning" (*Lyna*, 6. juli 1844, s. 3; ligeledes 24. juli, s. 1). To talere på Skamlingsbanken blev udpeget som særligt radikale: Goldschmidt havde som jøde anbefalet de dansksindede kristne deltagere at give slesvig-holstenerne igen på gammeltestamentlig maner, øje for øje, tand for tand, i stedet for at vende den anden kind til. Det blev i vide kredse anset for en ukristelige formastelse (Gregersen 1967, s. 113 f.). Grundtvigs tale blev anført som bevis for den danske vilje til at indlemme hertugdømmet Slesvig i Kongeriget Danmark (*Lyna*, 9. november 1844, s. 1). Der blev udarbejdet en petition med krav om at 'sætte en virksom stopper' for den fremmede indblanding i indre slesvigske anliggender (*Lyna*, 24. juli, s. 1: "ein kräftiger Damm"). På denne baggrund vedtog den slesvigske stænderforsamling i august at foreslå Christian 8., at lærer- og præsteembederne kun kunne besættes af kandidater, der havde bestået den slesvigske uddannelse og optagelsesprøve (Jensen 1934, s. 373). Takket være kampagnen mod de oprørske dansksindede i Den slesvigske Forening lykkedes det "at få brede kredse i den nordslesvigske bondestand langs Slesvigs østkyst til at reagere *imod* den danske bevægelse" (Hansen 2005, s. 280).

4 Anvendt litteratur

- Begtrup, Holger (1910-1911) *Det Danske Folks Historie*, bind 1-4, bind 2. København & Christiania.
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- Bradley, S.A.J. (2004) "Grundtvig's Use of the Exeter Book's Billed-Sprog: The Case of 'Rune-Bladet' and 'Rune-Kiævlet'" i *Grundtvig-Studier* 2004, s. 255-266. København.
- *Breve* 2 1926, se Grundtvig, N.F.S (1926).
- Christensen, Carl udg. (1923) *Pastor Rømer. En Romantiker blandt Præster*. København.
- *Dannevirke* (1844), nr. 3, 10. juli. Haderslev.
- *Dansk Folkeblad* (1844a), nr. 15-16, 26. juli. København.
- *Dansk Folkeblad* (1844b) *Den danske Folkefest paa Skamlingsbanken den 4de Juli 1844*. København.

- Fabricius, Knud (1930-1943) *Sønderjyllands Historie. Fremstillet for det danske Folk*, udg. Vilhelm La Cour, Knud Fabricius, Holger Hjelholt & Hans Lund, bind 1-5, bind 4 (1923): *Tidsrummet 1805-1864*. København.
- Fabricius, Knud & Johs. Lomholt-Thomsen udg. (1946) *Flensborgeren, Professor Christian Paulsens Dagbøger*. København.
- *Forposten* (1844), nr. 27, 14. juli. København.
- *Fædrelandet* (1843), nr. 1407, 6. november. København.
- *Fædrelandet* (1844), nr. 1621, 6. juli. København.
- Gregersen, H.V. (1967) "Laurids Skau og Goldschmidt. En skildring på grundlag af breve og artikler" i *Sønderjyske årbøger*, årg. 79, nr. 1, s. 110-152. Aabenraa.
- Grundtvig, N.F.S. (1836) *Det Danske Fiir-Kløver eller Danskheden partisk betragtet*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1843) *Nyaars-Ønske i Danske Samfund*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1844a) *Sang ved Skamlings-Festen den 4de Juli 1844*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1844b) *Skov-Hornets Klang mellem Skamlings-Bankerne*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1844c) *Brage-Snak om Græske og Nordiske Myther og Oldsagn for Damer og Herrer*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848) "Til den Danske Hovedstad" i *Danskeren*, bind 1, s. 148-151. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1883) *Poetiske Skrifter*, udg. Svend Grundtvig, bind 6. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2, bind 2: (1821-1872). København.
- Hansen, Hans Schultz (1990) "Den danske bevægelse i Sønderjylland ca. 1838-50. National bevægelse, social forankring og modernisering" i *Historie. Jyske Samlinger*, bind 18, nr. 3, s. 353-395. Aarhus.
- Hansen, Hans Schultz (2005) *Hjemmetyskheden i Nordslesvig 1840-1867. Den slesvig-holstenske bevægelse*, bind 1-2, bind 1. Aabenraa.
- Hede, Karl [pseudonym for Niels Davidsen] (1882) *Højskamling eller Skamlingsbankes Historie*. Kolding.
- Jensen, Hans (1931-1934) *De danske Stænderforsamlings Historie*, bind

1-2, bind 2. København.

- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1-4. København.
- *Kjøbenhavnsposten* (1844), 6. juli, nr. 155. København.
- Lauridsen, Peter (1909–1922) *Da Sønderjylland vaagnede. Skildringer og Breve*, bind 1-8, bind 5 (1918). København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1992) “Grundtvig og danskhed” i *Dansk Identitetshistorie*, red. Ole Feldbæk, bind 1-4, bind 3, s. 9-187. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (2012) “Holger Danske in der dänischen Literatur. Vom Einwanderer zum Nationalhelden” i *Text - Reihe - Transmission. Unfestigkeit als Phänomen skandinavischer Unfestigkeit als Phänomen skandinavischer Erzählprosa 1500-1800*, udg. Jürg Glauser & Anna K. Richter, s. 205-253. Tübingen.
- Lyby, Thorkild C. (1999) “Grundtvig og Rødding Højskole” i *Grundtvig-Studier* 1999, s. 65-93. København.
- *Lyna. Wochenblatt für Hadersleben und Umgegend / Ugeblad for Haderslev og Omegn* (1844), nr. 53, 6. juli; nr. 58, 24. juli; og nr. 89, 9. november. Haderslev.
- Møller, Jes Fabricius (2015) “Grundtvigs betydning for samfundet” i *Grundtvig-Studier* 2015, s. 103-130. København.
- *Ny Portefeuille* (1844), 3. bind, nr. 3, 21. juli. København.
- Rosendal, Hans (1894) *Grundtvig og Sønderjylland*. Kolding.
- Rørdam, H.F. udg. (1891-1895) *Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling*, bind 1-3, bind 2 (1892): *fra 1844 til 1856*. København.
- Skovmand, Roar (1960a) “Grundtvig og den første folkehøjskoles mænd” i *Grundtvig-Studier* 1960, s. 26-46. København.
- Skovmand, Roar; Arne Fog Pedersen & Hans Lund (1960b) *Højskolens Ungdomstid i Breve*, bind 1. København.